

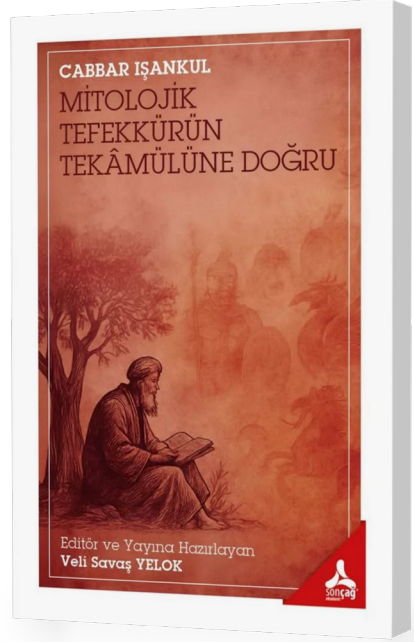
**MİTOLOJİDEN ÇAĞDAŞ
EDEBİYATA: MİTOLOJİK
TEFEKKÜRÜN TEKÂMÜLÜNE
DOĞRU***

İsmet Çetin

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren kesintiye uğrayan Türkiye-Türk dünyası siyasi ve kültürel ilişkileri, yüzyılın sonunda yeniden başlamış, Türklük bilimi alanında yapılan çalışmaların önünü de açmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar Türk gruplarının karşılıklı olarak kültürel değerlerini aktarılmasını sağladığı gibi aktarılan kültürel unsurların aynılığını ortaya çıkararak toplumsal hafızada saklanan kültür kodlarının hatırlanmalarını sağlamakta önemli bir yer tutmaktadır. Akademik çalışmalar sadece bilimsel verilerin ortaya konmasıyla sınırlı kalmamış, başka ortak çalışmaların yapılması ve sürdürülmesine de zemin hazırlamıştır. Ortak çalışmalar ise Türk dünyası akademik birimlerinin tanışıklıkları ve ortak projelerin hayata geçirilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede Türkiye ve Özbekistan akademik birimleri ve akademisyenleri tarafından yapılan çalışma ve yürütülen projeler örnek teşkil eder.

Türkiye’de; Timur Kocaoğlu, Hüseyin Özbay, Şuayip Karakaş, Veli Savaş Yelok, Fatma Açık, Selami Fedakar, Pınar Fedakar, Erhan Solmaz, Hüseyin Baydemir, Ertuğrul Yaman, Tuğba Teke, Aynur Özcan ve Erdi Erbeden, Özbek sahasıyla ilgili çalışma yapan akademisyenlerden bazılarıdır. Begali Kasimov, İristay Kuçkartayev, Yusuf Berdak, Tahir Kahhar, Zaynabidin Abdıraşidov,

* Cabbar İşankul, *Mitolojik Tefekkürün Tekâmülüne Doğru*, Editör ve Yayına Hazırlayan: Veli Savaş Yelok), Sonçağ Yayınları, Ankara 2025, 519 s.

Cabbar İşankulov, Cumali Şabanov, Paşacan Kencayeva, Nuriddin Altınbayev, Marufcan Yoldaşev ise Özbekistan’da Türkiye sahasıyla ilgili çalışma yapan akademisyenlerden bazılarıdır.

Bilginin sınır tanımazlığı gibi akademisyenlerin de sınır tanımazlığı söz konusudur. Bu sınır tanımazlığa güzel örneklerinden biri Prof. Dr. Cabbar İşankul ve çalışmalarıdır. İşankul, Özbekistan-Türkiye arasında bilimsel alanda birçok işbirliğinin yapılmasına öncülük eden, bilimsel kuruluşlarla birçok çalışmaya katılan bilim insanlarından biridir. Türklük bilimi alanında birçok eser veren Prof. Dr. İşankul’un makaleleri “Mitolojik Tefekkürün Tekâmülüne Doğru” adıyla, Doç. Dr. Veli Savaş Yelok tarafından bir araya getirilmiş. Yelok, eserin fikrî ve bilimsel temellerine işaret ederken; “...folklorla ilişkisi sadece akademik faaliyetlerle sınırlı değildir; bu ilişki, onun çocukluğundan beri Kaşkaderya’nın dağlık Olma köyünde, bahşı-

ların destanları ve termeleri arasında *şekillenmiş bir sevdadır.*” cümleleriyle Işankul’un doğup büyüdüğü çevreye, “... yaratıcılık dünyasına başkalarını tekrar etmeyen, özgün ve entelektüel eserleriyle adım atar. Bilhassa onun edebî yayınlarında boy gösteren lirik eserleri, onun yaratıcı yönünün güçlü olduğuna da işaret eder. Kanaatimce o, halkın sözlü yaratıcılığının engin okyanusuyla yakından tanışınca tüm merakını bu sınırsız ummanın derinliklerindeki inci ve gevherleri, yani folklor örneklerini, araştırmaya adanmış” cümleleriyle de çalışmalarındaki titizlik ve üslubuna dikkat çeker.

“Mitolojik Tefekkürün Tekâmülüne Doğru” adlı kitap, Özbek sahası folklor ve edebiyat konulu yazıların çoğunlukta olduğu Türklük bilimi alanıyla ilgili 26 makaleden oluşuyor. Bu makalelerden 18’inin hem Türkiye Türkçesine aktarması hem de Özbek Türkçesindeki hâlleri, 8’inin ise Türkiye Türkçesindeki şekilleri kitapta yer alıyor.

Kitapta Türkiye hem Türkiye Türkçesine aktarması hem de Özbek Türkçesindeki şekilleri verilen yazılar şu başlıklar ile yer almaktadır: “Özbekistan Folklorunda Rüya Motifi” (s. 1-6) / “Özbek folklorunda tush motivi” (s. 245-252), “Kaybolan Cennetin Peşinde” (s. 7-20) / “Shumer va Akkad: farazmi yo haqiqat” (s. 253-268), “Alpamış Destanı ve Dede Korkut Kitabı’ndaki Mitolojik Motifler” (s. 21-32) / “Alpomish” dostoni va “Dada Qo’rqut kitobi”dagi tutqunlik motivining qiyosiy tahlili” (s. 269-278), “Destan ve Merasim” (s. 33-40) / “Epos va marosim” (s. 279-286), “Özbekistan’da Nevruz Ananeleri” (s. 41-60) / “Xalqning o’ziday qadim va ulug’ ayyom” (s. 287-312), “Destanlarda Olağanüstü Doğum Motifi” (s. 61-66) / “Eposda tug’ilish motivi” (s. 313-318), “Epik Yaratıcı Tipinin Bedii Yorumu” (s. 67-74) / “Epik ijodkor obrazining badiiy talqini”

(s. 319-328), “Epik Eserlerdeki Rüya Motifinin Yapısal Tahlili” (s.75-82) / “Epik asarlardagi tush motivining struktural tahlili” (s. 329-336), “Epik Yaratıcılıkta Yardımcı Kahraman Tipi” (s. 83-90) / “Epik ijodda ko’makchi qahramon masalasi” (s. 337-344), “Rüya ve Bilmece” (s. 91-100) / “Tush va topishmoq” (s. 345-356), “Ötgen Künler’ ve Özbek Romancılığı” (s. 101-104) / “ ‘O’tkan kunlar’ va o’zbek romanchiligi” (s.357-362), “Rüstemhan Destanı Hakkında” (s. 105-114) / “ ‘Rustamxon’ turkumligi haqida” (s. 363-372), “Özbekistan’da Sözlü Gelecek: Bahşı ve Bahşılık İcra Ortamları” (s. 115-128) / “ ‘O’zbek dostonchilik san’ati” (s. 373-388), “Gafur Gulam’ın Hiciv Sanatı” (s. 129-144) / “ ‘G’afur G’ulomning badiiy mahorati” (s. 389-402), “Özbek Halk Koşuklarının Sınıflandırılması” (s. 145-160) / “ ‘O’zbek xalq qo’shiqlarining tasnifi masalalari” (s. 403-414), “Özbek Folklorunda Dev Karakterinin Mitolojik Kökeni” (s. 161-172) / “Dev obrazining mifologik asoslari va badiiy talqini” (s. 415-494), “Dede Korkut Kitabındaki Girişlerin Rolü” (s. 173-180) / “Doston muqaddimasi va uning qiyosiy tadqiqi” (s.495-502), “Alişir Nevâi’nin Cesareti” (s. 181-190) / “Alisher Navoiy jasorati”-dir (s. 503-520). Kitapta sadece Türkiye Türkçesine aktarması verilen yazılar “Nevruzda Bayççek Merasimi” (s. 191-198), “Köroğlu Destanındaki Ana Motiflerin Analizi” (s. 199-206), “Dil Öğretiminde Folklorun Yeri” (s. 207-210), “Alpamış Destanının Karşılaştırmalı Tetkiki Meseleleri” (s. 211-216), “Epik Metinlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi Sorunları” (s. 217-224), “ ‘Kündoğmış’ Destanındaki Mitolojik Motiflerin Ortaya Çıkışı” (s. 225-230), “Ulusun maneviyet kalesi” (s. 231-236), “Alpamış Destanı ve Dede Korkut Kitabı Mukaddimelerinin Karşılaştırmalı Analizi”dir (s. 237-242).

Bu yazılardan “Özbek Folklorunda Dev

Karakterinin Mitolojik Kökeni” (161-172) bildiri olarak sunulmuş, daha sonra yazar tarafından bu bildiri genişletilerek uzun bir makaleye dönüştürülmüştür. Folklor araştırmacılarına daha faydalı olabileceği ve ufuk açabileceği düşüncesiyle kitabın Özbek Türkçesinden oluşan kısmında da genişletilerek uzun bir makaleye dönüşen şekli verilmiştir.

“Özbekistan Folklorunda Rüya Motifi”, “Alpamış Destanı ve Dede Korkut Kitabı’ndaki Mitolojik Motifler”, “Destanlarda Olağanüstü Doğum Motifi” başlıklı makaleler Selami Fedakar; “Kaybolan Cennetin Peşinde (Sümer ve Akad: Ütopya mı? Gerçek mi?)”, “Destan ve Merasim”, “Özbekistan’da Nevruz Ananeleri” başlıklı makaleler Veli Savaş Yelok tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Türk toplumunun bilinçaltını oluşturan temel kültürel öğeler/kültür genetiği başta anlatılar olmak üzere inanmalarda ve inanmalara bağlı pratiklerde yaşamaktadır. Prof. Dr. Şükrü Elçin’in ifadesiyle “kökü geleneğe bağlı”, “kolektif karakter taşıyan” “iç bünyesindeki bağlarını muhafaza ederek” yaşamaya devam eden kültürel veriler, geniş Türk coğrafyasında farklı devlet çatısı altında, aynı kültür ve medeniyet

dairesinde yaşayan Türk toplumunun ortak dinamikleridir. Bu dinamiklerle “Bir ve Biz” olma bilinciyle hareket eden Türk düşüncesi, birlikte yaşadığı ve yaşattığı toplumun fertleriyle ortak bilinçaltına sahiptir.

Türk coğrafyasını tamamını içine alan kültürel kodların tespiti ve yaşanırılığına işaret eden Cabbar İşankul’un kaleme aldığı yazıların toplu olarak kitaplaştırılması Türklük bilimi alanı için önemli bir kaynaktır.

Mitik dönemden çağdaş edebiyat alanına kadar geniş bir alanı içine alan kitap, sadece işlenen konular itibarıyla değil, lehçeler arası aktarmaya örnek teşkil eden bir çalışmadır. Makalelerin alanın uzmanları olan Prof. Dr. Selami Fedakar ve Doç. Dr. Veli Savaş Yelok tarafından Türkiye Türkçesine aktarılması ve yine kitap editörlüğünün Doç. Dr. Veli Savaş Yelok’un yapması, metinlerin güvenilirliğini artırmaktadır.

Toplu makalelerden oluşan “Mitolojik Tefekkürün Tekâmülüne Doğru”, Türklük bilimi alanında çalışanlar için başvuru kaynağı olmanın yanında Türk edebiyatının kültürel dinamikleri konusuna ilgi duyan genel okuyucunun da yeni bilgilerle buluşmasını sağlayacaktır.